

de c. 1880; en anglès des de 1846. La pronúncia millor i més corrent en català és *fók-lòr*.

DERIV.: *Folkloric: Miscelànea folklorica*, 1887, organitzada per Arabía Solanes en col·laboració amb Almirall, Bosch de la Trinxeria, C. Gomis, Maspons Labrés i d'altres; obres de R. Serra i Pagès (1863-1929) i V. Serra i Boldú (*Calendari Folkloric d'Urgell*, 1914), seguides per JMBatista i Roca (1920 ---), Sara Llorens de Serra, R. Violant i Simorra, etc. *Folklorista* (usat pels dos Serra, etc.); *folklorisme*.

FOLL, 'mancat de la raó, que la té pertorbada, boig', mot comú al català amb l'oc. ant. i fr. ant. *fol* (avui *fou*) i it. *folle*, provinent del ll. FOLLIS 'bossa, sac', 'cap buit, home fatu o boig'. □ 1.^a doc.: orígens (*Homilies*, etc.).

Des del principi, junt amb el sentit de 'dement' se'n troba un de més atenuat, 'desenraonat, desassenyat, de conducta moral fora de seny o pervertida', amb un bon nombre de gradacions intermèdies, però amb el sentiment comú que aquella primera és l'accepció pròpia. En les *Homilies* es marca ja aqueixa inclinació translàtica: «aizeles gents qui menazaven al ceg que calàs, pòrtan figura dels *fols* pensamentz e de les cuses d'aquest segle, qui-ns destorben en oracions e en bones obres», «Diable exajà N. S. --- quan li dix que lo món li daria si-s gitave a te<r>ra, als seus peds, e-I adorave; seinors, bé ere *fol* lo Diable, que aizò que seu no ere ni en som poder, aizò li volia donar», «que Déu nos parcesque nostres pecats --- que fem, quan de les *fols* paraules que dezim, aurem a redre radó al dia del judici» (f^o 4r13, 6v16, 7r4). En el darrer pasatge sembla llegir-se *fols* en el ms., tot i anar amb un femení, però no és lectura ben clara i també és podria destriar les lletres com *foles*.

¿Fóra, doncs, possible *fol* femení? De fet és ja adjectiu de dues terminacions, des del S. XIII, en la majoria dels casos, però l'italià el conservà com a adjectiu d'una sola (*femmina folle*), igual que el FOLLIS etimològic; i el fet que l'occità només conegui el femení *fol* no fóra raó de gran pes, vist que allí des d'antic hi hagué inclinació més forta que en català a ampliar, en els adjectius, el paradigma de dues terminacions genèriques (*granda, dolsa* s'hi superposen aviat als fem. *gran, dols*). El fet que cal reconèixer és que també en català es troba *fol* des de Llull: «con les dones seglars siuran enfre nós, e sintrem les odors d'alcunes colors, on hauran bé maestrejades lus fayçons --- és bo que les reprenam: cor si elles no han vergonya, enfre nós, a significar lur *fol*la entenció, gens no-s cové que nosaltres ajam vergonya de elles a rependre ---», *Blana*, cap. 27 (NCL. I, 158.1).

Tanmateix hi ha almenys un text on el fem. *fol* es troba ben assegurat, les *VidesR*: «Pelàgia fo --- bela de cors, mes vestia-s vanament --- e axí con la vesé lo sant pare --- ploran se gità en terra dién: —Ho Déu mot aut, perdona a mí peccador, per so cor l'ornament d'una *fol* femna en un dia --- ha sobrada tota la mia certesa: aquel hornament d'aquela *fol* femna me confondrà ---», f^o 220v2, traduïnt «unius meretricis or-

natus» (674.9f.); és veritat, però, que en les mateixes *Vides* també es troba altres vegades el femení *fol*la i l'adverbi *follement*.

En Llull: «són, fill, molts hòmens qui no prenen penitència, e són decebuts e vensuts --- per poca fortitudo, e han *foyla* esperança que venguen a vera confessió» (*Primera e segona entenció*, p. 353). «Ramon --- N'Ermità! --- per defayliment / d'aquels a qui Déus ha donat mays d'honrament, / qui no-m volen ausir, ans tenen a nient, / mi e mes paraules, con hom qui *foylament* / parla, e res no fa segons entèndiment», Llull (*Desconhort* VII-9); «e no-u ténon a re, ans s'en fan gaubament, / com s'eu fos home fat qua parlàs *foylament*», ibid. (XLVII-11); i l'*InvLC* assenyala exemples d'aquesta mateixa forma de l'adverbi en docs. ross. de 1360 i 1371.

En algunes de les obres de Bernat Metge tenim proves que *fol*l en català antic (igual que en occità antic i italià) tenia o oberta, car rima amb mots com *coll*, que es pronunciaven així: «e si vós haguéssets après / com n'haviets avinentesa, / no hàgrets feita la peguesa / en què vui havets dat del *còll*: / fort me par siats estat *fòll*, / com a disputar vós sots pres / ab la bístia qui-us ha mès / cent vegades lo cap al sac», BMetge (*Fortuna*, NCL. x, p. 82.22); «e mostrarets amistat vera / a qui-us fa nosa; / e puis trametets-li aital cosa / que breu se-n vaja, / o que de son estament caja, / que-s trenc lo coll; / la gent vos tendrà per hom *fòll* / si no guanyats / o la muller no comportats, / puix guany aport: / lexats-la s'anar al deport / en nom de Déu; / car vostra vida serà breu / si às ne fets», Metge (*Sermó*, NCL. x, 48.21); també és amb ò oberta en: «car lo món és descominal, / que als uns dóna e als altres *tòl*, / presant lo savi menys del *fol* / e l'hom scient menys del tapat», *Fortuna* (id., 57.21) (on sembla que es tracti d'una forma occitanitzant *fol* per *fol*, si no és que hi hagué una variant *toll* del present de *toldre*, ço que no és normal, encara que segons l'etimologia fóra possible).

Fins al S. xv almenys, *fol*l és un mot de gran difusió i d'usos molt varis dins la llengua corrent, tant amb caràcter de substantiu com amb funció adjectiva; però en la literatura antiga apareix encara més sovint amb el caràcter d'adjectiu que amb el de substantiu (com en «sdevenç-se que un *fol* féu al bisbe aquesta qüestió ---», Llull, *Merav.* I, 160); i més amb el sentit atenuat i secundari que amb l'estricta valor de 'dement'.

En conjunt podríem dir que el matís més constant aleshores és que sigui simplement l'antònim de *savi*: «no -s pertany de home savi respondre a paraules *folles*, car axí com lo *fol*l té franca libertat d'escampar *folles* paraules, axí és gran discreció al savi ab paciència hoir-les», JoMartorell (Ag. II, 41); «car negú no pot ésser senyor, ni conservar-se en la possèhida senyoria, si no té saviesa, car fent lo contrari és dit *fol*l», id. (III, 16); o en una dita que, de tan repetida, era ja lloc comú, si bé allí feliçment expressada: «¿no saps tu bé que amor és la pus fort cosa del món, que als savis fa tornar *fol*ls e als vells fa tornar joves?» en el